

La terminologia gramatical: de la *Gramàtica de la llengua catalana* a la *Gramàtica essencial de la llengua catalana*¹

MARIA JOSEP CUENCA
Universitat de València
Institut d'Estudis Catalans

Resum

La terminologia gramatical és un dels elements essencials i més delicats d'una gramàtica. La lluita entre la precisió i la comprensibilitat és tot un repte i la terminologia és un aspecte fonamental per a la divulgació gramatical. En aquest sentit, el projecte de la Gramàtica Essencial de la Llengua Catalana basa la tasca d'adaptació de la *Gramàtica de la llengua catalana* de l'IEC (GIEC, 2016) no només en la reducció i la simplificació de continguts, sinó també en el treball de la terminologia gramatical i la inserció de quadres resum que faciliten l'accés a les explicacions, tant en un sentit tradicional com per a la consulta en línia.

En aquesta presentació, explicarem com hem realitzat el treball terminològic en l'adaptació de la GIEC al nou format en línia que s'adopta en la *Gramàtica essencial de la llengua catalana* (GEIEC, 2018). Aquesta tasca ha donat com a producte una base de dades amb dues versions, una de treball i una altra de consulta per a l'usuari. Descriurem i exemplificarem les característiques de la base de dades i el procés seguit per a confegir-la, analitzarem els procediments seguits per a adaptar la GIEC a un lector o lectora menys expert a partir de la reducció del grau d'especialització terminològica (termes eliminats i termes transformats) i comentarem alguns dels casos problemàtics a què hem hagut de fer front.

PARAULES CLAU: terminologia gramatical, desteterminologització, variació denominativa, polisèmia, *Gramàtica de la llengua catalana* (GIEC), *Gramàtica essencial de la llengua catalana* (GEIEC), gramàtica en línia.

1. Aquest article és una versió actualitzada de la conferència impartida en la XIV Jornada de la SCATERM, atesa la finalització de la *Gramàtica essencial de la llengua catalana* el 2018 (<https://geiec.iec.cat>).

Abstract: *Grammar terminology: from IEC's Gramàtica de la llengua catalana to Gramàtica essencial de la llengua catalana*

Terminology is one key element in a grammar. The tension between terminological precision and comprehensibility is a major challenge for grammar dissemination. In this respect, IEC's *Gramàtica essencial de la llengua catalana* (Essential Grammar of the Catalan Language), which aims at reformulating *Gramàtica de la llengua catalana* (Grammar of the Catalan Language, GIEC, 2016), is the result of a complex project which implies not only the reduction and simplification of contents but also operations regarding the simplification of grammar terminology. In fact, the reformulation heavily relies on the work on terminology along with the insertion of tables summarizing the contents in order to facilitate access to the explanations in both the traditional way and for online consultation.

In this paper the process of adaptation of the terminology included in GIEC to fit the new online version (GEIEC, 2018) will be described. This process has resulted in a database in two versions, a working version and a user version. The features of the database will be described and exemplified and the process followed to build it will be discussed. The procedures applied to adapt GIEC's contents to less expert readers by lowering the degree of terminological specialisation will then be described. Special attention will be paid to the process of elimination of some terms and the transformation of others. Finally, some problematic cases will be commented on.

KEYWORDS: grammar terminology, de-terminologisation, designative variation, polysemy, *Gramàtica de la llengua catalana* (GIEC), *Gramàtica essencial de la llengua catalana* (GEIEC), online grammar.

1. INTRODUCCIÓ

La terminologia és un dels elements essencials d'una gramàtica i esdevé un mitjà per a regular el nivell d'especialització. L'equilibri entre la precisió i la comprensibilitat del contingut que s'hi expressa és tot un repte que té un dels seus pilars en la terminologia.

En el cas del català, la publicació de la *Gramàtica de la llengua catalana* de l'IEC (GIEC), al novembre del 2016, i de la *Gramàtica essencial de la llengua catalana* (GEIEC), aprovada el 2018 i oberta al públic el gener del 2019 (<https://geiec.iec.cat>) fan especialment rellevant la reflexió sobre la terminologia gramatical. La GEIEC es concep com una adaptació de la GIEC que implica no només la reducció i la simplificació de continguts, sinó també l'adequació de la terminologia gramatical a un usuari menys expert i la inserció de quadres que faciliten l'accés a les explicacions, tant en un sentit tradicional com per a la consulta en línia.

En aquest article, expliquem com hem realitzat el treball terminològic en l'adaptació de la GIEC a la GEIEC. Descriurem i exemplificarem les característi-

ques de la base de dades que s'ha elaborat com a glossari i el procés seguit per a confeccionar-la. A continuació, analitzarem els procediments seguits per a adaptar la GIEC a un lector o lectora menys expert a partir de la reducció del grau d'especialització terminològica (termes suprimits i termes transformats) i, finalment, comentarem alguns dels casos problemàtics a què hem hagut de fer front.²

2. EL PROJECTE DE LA GRAMÀTICA ESSENCIAL DE LA LLENGUA CATALANA

El projecte de la Gramàtica Essencial de la Llengua Catalana té l'objectiu d'acostar la descripció i la prescripció contingudes en la *Gramàtica de la llengua catalana* de l'IEC a usuaris menys especialitzats i que no consulten habitualment obres en paper. Per assolir aquest objectiu, s'ha partit del text de la GIEC i s'han realitzat dues operacions complementàries:

a) Resum i reorganització dels continguts, a fi de fer el text més accessible i llegidor per a un públic més general.

b) Simplificació de la redacció, creació d'elements de suport (quadres, glossaris, marques, etc.) i canvis de format que puguen afavorir la consulta en línia.

Així, l'objectiu general del projecte és oferir una versió de la GIEC adaptada a la consulta en línia i simplificada per fer-la accessible a un públic més general pel que fa al contingut i a la forma d'expressió d'aquest i també quant a l'accés a la informació, tenint en compte que un gran nombre de consultes es realitza en línia.

Els treballs es van iniciar a mitjan 2015 sota la direcció de Maria Josep Cuenca i el suport tècnic de Judit Feliu i Cortès i Cristina Guirado Gil, en col·laboració estreta amb l'Oficina de Gramàtica i els membres de la Comissió de Gramàtica, que han discutit i validat els nous materials. La GEIEC fou aprovada per la Secció Filològica el 9 de març de 2018 i ratificada pel Ple de l'IEC el 13 de setembre de 2018, una vegada revisat editorialment el text i introduïda la informació en la plataforma de consulta en línia.

La tasca de l'equip del projecte de la Gramàtica Essencial ha donat lloc a un conjunt de materials que serveix de base per a diverses concrecions, entre les quals s'ha treballat, en primera instància, en la *Gramàtica essencial de la llengua catalana*, que es presenta en línia, en una plataforma específica dissenyada per a complir els objectius del projecte. A més, durant el 2019 veurà la llum la *Gramàtica bàsica i d'ús de la llengua catalana* (GBU), versió reduïda de la GEIEC pensada per a la publicació en paper. Les dues obres s'entenen com a obres relacionades i coherents entre si i també amb la *Gramàtica de la llengua catalana* i amb l'*Ortografia*

2. Vull agrair l'ajut de Cristina Guirado i Judit Feliu en l'elaboració del glossari que centrarà aquesta aportació, com a part de la seua participació en el projecte de la Gramàtica Essencial de la Llengua Catalana.

catalana (OIEC). La figura 1 mostra l'estructura general del projecte en relació amb les obres normatives publicades l'any 2016.

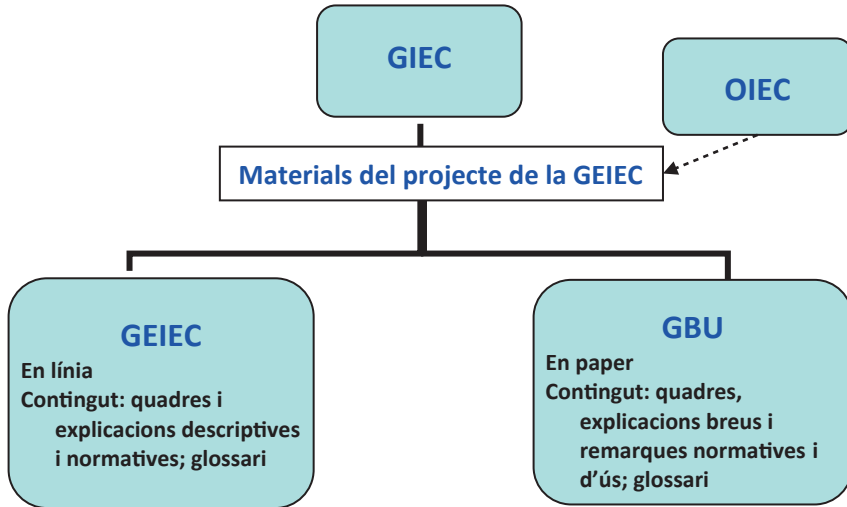

FIGURA 1. Obres normatives recents de l'IEC.

FONT: Elaboració pròpia.

Les tres gramàtiques es presenten, doncs, com a complementàries però diferenciades per a adaptar-se a diferents usuaris o, més aviat, a diferents perfils o finalitats de cerca. Així, podem situar les tres obres gramaticals en nivells d'especialització diferents vinculats a objectius diversos en la presentació i la difusió de la descripció i la normativa de la gramàtica catalana:

- Nivell especialitzat: la GIEC és una gramàtica que descriu la realitat de la llengua d'una manera força exhaustiva com a base per a la codificació gramatical.
- Nivell general: la GEIEC és una reformulació de la GIEC adreçada a un públic general, tant pel que fa al contingut com a la forma d'expressió d'aquest. Està concebuda per a la consulta a través d'Internet i es pot definir, per tant, com una gramàtica 2.0.
- Nivell de divulgació: la GBU és una gramàtica bàsica de consulta adaptada a un usuari amb coneixements gramaticals generals que vol resoldre dubtes en l'ús.

La GEIEC parteix directament de la GIEC i fa una sèrie d'operacions de transformació per ajustar-se a l'objectiu general de ser una gramàtica en línia de caràcter interactiu consultable per un usuari general.

El principi bàsic que ha presidit tot el procés ha estat la simplificació en diversos sentits:

— Simplificació informativa (quantitat i organització dels continguts), que s'ha basat en la selecció i la reducció de la informació —i, doncs, de l'extensió— respecte a la GIEC. La reducció arriba a aproximadament el 50 % de l'extensió de la GIEC. Es passa dels trenta-cinc capítols de la GIEC als trenta-dos de la GEIEC.

— Simplificació expositiva, amb una organització de continguts i una redacció adaptada a un usuari menys especialitzat. Per exemple, s'han reorganitzat alguns punts i s'ha limitat a tres dígits els nivells dels subapartats.

— Simplificació terminològica, a partir de l'eliminació d'alguns termes gramaticals molt especialitzats, la reducció de la sinonímia o variació denominativa i la transformació o desterminologització de certs termes.

— Major visibilització dels aspectes relacionats amb l'ús formal, mitjançant la presentació de la norma des de la llengua formal. A més, es marquen amb un símbol específic darrere de punt els passatges que contenen informació rellevant des d'un punt de vista normatiu o de l'ús. La visibilització dels nivells de formalitat ha anat acompanyada d'una certa simplificació de les etiquetes i les valoracions normatives de la GIEC, de manera que la prioritització d'opcions es presente de manera més directa.

Però l'aportació de la GEIEC no és tant el que s'ha reduït com el que s'hi ha afegit: els quadres resum i el glossari, elements que diferencien de manera visible aquesta gramàtica de la GIEC.

L'exposició parteix de la presentació de fenòmens en quadres resum que funcionen com una mena d'índex d'apartat o d'unitat temàtica i de guia per a la consulta. Els quadres esquematitzen els fenòmens que es descriuen en el text següent, generalment en el mateix ordre (de manera que cada fila sol correspondre a un paràgraf o una unitat temàtica del text posterior). La columna de la dreta inclou exemples il·lustratius i, quan s'escau, comentaris d'ús.

El glossari permet aclarir dubtes terminològics en qualsevol moment de la consulta i permet també accedir a un contingut concret. El text destaca els termes en l'apartat en el qual es descriuen. El glossari inclou els termes, la definició i exemples, així com l'apartat o els apartats de la GEIEC en els quals es pot ampliar la informació. Els termes són definits de manera sistemàtica en el text i en el glossari, seguint els principis de la definició terminològica (TERMCAT, 2009) amb algunes llicències per motiu de claredat expositiva.

Els quadres i el glossari, a més de ser elements auxiliars per a la comprensió del text, tenen altres funcions facilitadores. Cal tenir en compte que la consulta en línia es pot fer a través de l'índex de cada capítol, a través dels quadres i a través del glossari.

3. DE LA GIEC A LA GEIEC: EL GLOSSARI DE LA GEIEC

La GIEC és una obra que respon als criteris d'una gramàtica descriptiva i normativa moderna, exhaustiva i actualitzada en la descripció dels fenòmens i matisada en la presentació de la norma, que té en compte la variació dialectal i funcional. Consta de 1.314 fulls (més pròlegs, introducció i índex analític) repartits en trenta-cinc capítols, dels quals cinc (9 % del total de pàgines) són de fonètica i fonologia, set (25 %) són de morfologia i vint-i-tres (66 %) són de sintaxi. L'índex analític que conté l'obra com a element postnuclear permet una consulta a través de conceptes. Cal tenir en compte que un índex analític té una certa semblança amb un glossari terminològic, però presenta diferències importants respecte d'aquest, tant per la concepció com per l'ús que se'n pot fer. En concret, l'índex analític de la GIEC inclou 8.346 registres: 4.269 corresponents a conceptes i 4.077 corresponents a mots.

En la introducció de la GIEC s'indica l'enfocament terminològic adoptat:

Una part significativa dels termes emprats poden resultar més familiars perquè pertanyen al lèxic general (com *atribut, compost, conjugació, diftong, interjecció, mot, nom, oració, predicat, prefix, pronom, síl·laba, sufix o verb*) o formen part del lèxic escolar bàsic i tenen una tradició consolidada (com *complement directe, indicatiu, passiva, sintagma o verb transitiu*). Però hi ha termes que podran resultar menys familiars a un lector no iniciat en els treballs de lingüística i gramàtica perquè tenen un caràcter més especialitzat o perquè, tot i estar avui dia consolidats, són d'introducció més recent (com *al·lomorfa, anàfora, connector parentètic, oració clivellada, rema, sintagma nominal escarrit, truncament o verb inacusatiu*). (GIEC, p. xxxi)

Una part important de les definicions terminològiques de la GIEC es concentra en les introduccions als capítols i especialment en els capítols de presentació de cadascuna de les parts: cap. 1 (fonologia), cap. 6 (morfologia), cap. 13 (sintaxi).

En el cas dels termes més bàsics que no s'analitzen en aquesta gramàtica però que hi tenen un ús rellevant, se solen presentar en els capítols o els apartats introductoris. El lector sempre té l'opció d'accedir ràpidament a la definició o la caracterització dels conceptes ajudant-se amb l'índex analític. (GIEC, p. xxxi)

En el cas de la GEIEC, es va considerar de bon principi que la simplificació terminològica era una de les exigències de la reformulació. L'alt nivell de complexitat conceptual i terminològica d'una obra tan rica com la GIEC feia necessari escometre un treball específic del lèxic gramatical per a fer factible el canvi d'esfera de comunicació que el nou objectiu plantejava. Així, si considerem les tres esferes que planteja Franquesa i Bonet (2008, p. 42), la de producció científica, la de circulació i la de formació científica, podem dir que la GIEC se situa

prioritàriament en l'esfera de producció científica dins de l'activitat receptiva, mentre que la GEIEC ha de descendir a l'esfera de circulació i de formació científica, com a eina per a la divulgació de la matèria gramatical apta per a les pràctiques en l'àmbit de l'ensenyament no especialitzat, sense arribar a ser una gramàtica escolar. Problemes com la presència de terminologia que pot ser poc familiar o desconeguda per al lector o lectora, la variació denominativa o desajustos entre denominació i concepte de diversa mena havien de rebre solucions no sempre fàcils de vehicular.

Com a exemple de la simplificació terminològica en el pas de la GIEC a la GEIEC, podem seleccionar els elements de l'índex analític de la GIEC que contenen un terme gramatical de nivell bàsic (per exemple, *adjectiu*) i confrontar-los amb el glossari de la GEIEC (taula 1, a la pàgina següent).

Ens trobem amb quaranta-tres entrades en la GIEC, nou de les quals han passat a ser termes en la GEIEC (en negre en la taula 1), dues unitats més es mantenen en text però no hi apareixen marcades com a termes (en gris en la taula 1) i una forma que correspon a un terme vinculat als quantificadors. Dels nou termes incorporats al glossari, quatre són paraules clau del capítol de l'adjectiu en la GEIEC (en blau en la taula 1). Aquest simple exercici de comparació, i salvades les distàncies entre un índex analític i un glossari terminològic, mostra com hem aplicat la simplificació en l'àmbit terminològic i en quin sentit la GEIEC es presenta com a versió —no com a simple resum— de la GIEC, amb unes potencialitats i aplicacions per a la consulta que esperem que siguin d'utilitat per a la comunitat catalanoparlant.

Des de l'inici del procés de reformulació, es va establir un protocol per a la creació del glossari, que passava, bàsicament, pels processos següents:

- Identificació de candidats a termes en la GIEC i els contextos en què es defineixen de manera més o menys directa. Primera selecció de continguts, actuació que ja implicava l'eliminació d'alguns conceptes/termes.

- Valoració i selecció de termes/conceptes per a la GEIEC. Els termes es classifiquen en mantinguts, suprimits i transformats, valoració que s'anava actualitzant al llarg del procés de marcatge i reformulació del text base.

- Creació d'una base de dades de treball amb el terme i la definició de la GIEC i el terme i la definició de la GEIEC en text.

- Definició dels termes de la GEIEC en glossari i revisió de la definició en text.

- Incorporació de la informació al glossari terminològic de la GEIEC (en línia), que conté terme, definició, exemples, i apartat en el qual es defineix.

- Selecció de paraules clau, que apareixen en la part superior de la pantalla en la plataforma de la GEIEC i estan disponibles amb la definició del terme en qualsevol moment de la lectura d'un capítol concret.

TAULA 1. Comparació de l'índex analític de la GIEC amb termes del glossari de la GEIEC: termes amb la unitat adjectiu

<i>Índex analític de la GIEC</i>	<i>Glossari de la GEIEC (paraula clau)</i>	<i>Índex analític de la GIEC</i>	<i>Glossari de la GEIEC (paraula clau)</i>
1. adjectiu	adjectiu	23. adjectiu explicatiu	
2. adjectiu adverbial	adjectiu adverbial	24. adjectiu focal	adjectiu focal
3. adjectiu argumental		25. adjectiu fraccionari	
4. adjectiu aspectual	adjectiu aspectual	26. adjectiu indefinit	
5. adjectiu classificador		27. adjectiu invariable (respecte al gènere)	adjectiu invariable (no terme)
6. adjectiu compost		28. adjectiu invariable (respecte al nombre)	
7. adjectiu d'avaluació		29. adjectiu locatiu	adjectiu locatiu
8. adjectiu d'edat		30. adjectiu modal	adjectiu modal
9. adjectiu d'una terminació		31. adjectiu multiplicatiu	
10. adjectiu de color		32. adjectiu no restrictiu	
11. adjectiu de completesa		33. adjectiu ordinal	(numeral ordinal)
12. adjectiu de dimensió		34. adjectiu pronominal	
13. adjectiu de dues terminacions		35. adjectiu qualificatiu	adjectiu qualificatiu
14. adjectiu de forma		36. adjectiu relacional	adjectiu relacional
15. adjectiu de freqüència		37. adjectiu restrictiu	
16. adjectiu de manera	adjectiu de manera	38. adjectiu simètric	
17. adjectiu de posició		39. adjectiu superlatiu	
18. adjectiu de relació		40. adjectiu temàtic	
19. adjectiu de velocitat		41. adjectiu temporal	
20. adjectiu defectiu		42. adjectiu valoratiu	
21. adjectiu determinatiu		43. adjectiu variable (respecte al gènere)	adjectiu variable (no terme)
22. adjectiu especificatiu			

FONT: Elaboració pròpia.

El glossari en línia queda com es mostra en la figura 2. La inserció de termes i paraules clau en la GEIEC s'exemplifica amb la figura 3, en la qual s'observa que els termes apareixen destacats amb trama beix dins del text en el moment que es defineixen i les paraules clau apareixen requadrades dalt del text, com a element que es manté encara que la pantalla vaja avançant.

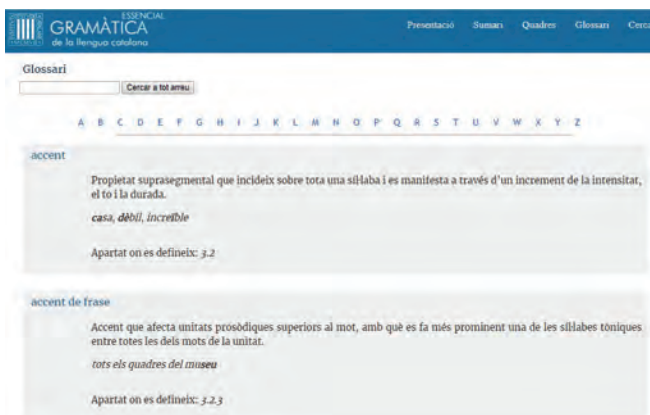

FIGURA 2. Glossari de la *Gramàtica essencial de la llengua catalana*.

FONT: GEIEC.

Classe	Gènere	Singular: forma sil·làbica	Singular: forma aèl·lítica	Plural
Definit [+]	masculí femení	el la	l' la	els les
Personal [+]	masculí femení	en na	en' na'	—
Indefinit [-]	masculí femení	un una	—	uns unes

L'article pot ser definit (*el, la, els, les*) o indefinit (*un, una, uns, unes*). A més, podem diferenciar l'article personal (*en, na*), que precedeix noms propis de persona (*En Pere arribarà demà*). Com a variant de l'article definit trobem l'article baleàric o salat (*es, sa, so, ses, sos*), molt viu en els registres informals en els parlars baleàrics i en alguns altres parlars (*Acosta ses cadires a sa taula*), i l'article masculí *lo/los* (*Hem de comprar los regals*), propi de la llengua antiga, amb un àmbit d'ús reduït geogràficament en l'actualitat⁶⁶.

FIGURA 3. Pantalla de la *Gramàtica essencial de la llengua catalana*.

FONT: GEIEC.

4. TERMES MANTINGUTS

La major part de termes s'han mantingut, atès que s'han mantingut la major part de conceptes en la GEIEC. Els termes del glossari s'han definit de manera directa en text. La definició de text i la de glossari són semblants però no sempre idèntiques, a fi de facilitar una redacció que faça el text llegidor. Vegem uns exemples de definició en text de la GEIEC en la taula 2.

TAULA 2. *Exemples de definició en text*

<i>Terme</i>	<i>Definició de text</i>
<i>pronom</i>	Els pronoms són elements gramaticals que poden referir-se a entitats humanes o no humanes, animades o inanimades. (§ 13.1)
<i>pronom feble</i>	Els pronoms febles no disposen d'accent propi i, per tant, formen una unitat accentual amb el verb (és a dir, són clítics). (§ 13.1)
<i>pronom fort</i>	Els pronoms forts tenen accent de mot. (§ 13.1)
<i>pronom personal</i>	Els pronoms personals són elements nominals definits que designen una persona o entitat coneguda o identificable, com ocorre amb els sintagmes nominals que contenen un determinant definit (l'article definit o un demostratiu, entre d'altres) o amb els noms propis. Així, podem referir-nos a una mateixa persona dient: { <i>Ella / La teva amiga / La Marta</i> } no vindrà. (§ 13.2)

FONT: Elaboració pròpia a partir de la GEIEC.

Com mostren els exemples anteriors, el grau de precisió de la definició textual pot variar segons que se situe en la introducció del capítol (*pronom, pronom fort, pronom feble*) o encapçale apartat o subapartat (*pronom personal*). Aquest caràcter general en text també té a veure amb el fet que, en alguns casos, hi ha termes de nivell superordinat que no tenen un apartat propi en la GIEC, com en el cas de *pronom*. Tanmateix, s'opta en general per fórmules del tipus «terme és definició», que puguen permetre un accés ràpid al concepte; les definicions encapçalen cada apartat específic dedicat a un fenomen concret de manera força sistemàtica.

En algun cas, la definició de text és més informativa que la de glossari. És el cas de *preposició tònica*, que podem comparar amb els termes relacionats *preposició* i *preposició àtona*, casos en què la relació text-glossari és molt més directa (taula 3).

TAULA 3. Exemples de definicions en glossari i en text de la GEIEC

Terme	Definició de glossari	Definició de text
<i>preposició</i>	Mot invariable que relaciona el complement que selecciona (normalment un sintagma nominal) amb un altre constituent sintàctic	Les preposicions són paraules invariables que es caracteritzen per la capacitat de seleccionar un sintagma nominal, que relacionen amb un altre constituent sintàctic. (§ 14.2)
<i>preposició àtona</i>	Preposició sense accent propi	...les preposicions es classifiquen en àtones (sense accent de mot propi) i tòniques (amb accent de mot propi). (§ 14.2)
<i>preposició tònica</i>	Preposició amb accent propi	Les preposicions tòniques i les locucions prepositives són paraules o seqüències de mots lexicalitzades que es caracteritzen per poder introduir un sintagma nominal i, a diferència de les àtones, tenen accent propi. (§ 15.1)

FONT: Elaboració pròpia a partir de la GEIEC.

En les definicions de glossari s'ha tingut una cura especial de reflectir el sistema nocional, fins i tot en casos en què les relacions no són exactament simètriques o equilibrades, com en el cas dels tipus de pronoms segons la forma.

En el cas dels pronoms forts i febles (taula 4, a la pàgina següent), el descriptor dona compte del fet que en un cas —el dels forts— sempre es tracta de pronoms personals, mentre que els febles poden ser personals o no. Veiem, així mateix, que, en casos com *pronom personal*, introduïm en oració separada una mena de nota integrada en el text —els tipus principals del concepte definit—, cosa que permet relacionar un nivell conceptual amb el nivell subordinat immediatament relacionat.

TAULA 4. Exemples de definicions del glossari de la GEIEC que intenten reflectir el sistema nocional

Terme	Definició de glossari	Exemples
<i>pronom</i>	Mot amb un significat no lèxic, sovint dependent del context, que equival funcionalment a un nom o, segons el cas, a altres constituents com un adjectiu, un adverbi o un sintagma preposicional	<i>Tornaré amb tu/ell</i> <i>Algú farà els tràmits</i> <i>Va dir que això era un error</i> <i>El piano amb què toca és nou</i> <i>Us volen escoltar</i> <i>No en parlem més, de desgràcies</i>
<i>pronom feble</i>	Pronom sense accent de mot que s'anteposa o es posposa al verb i forma amb aquest una unitat accentual	<i>Ens va avisar de seguida</i> <i>Vaig veure-la al parc</i> <i>Deies que era gran i no ho és</i>
<i>pronom fort</i>	Pronom personal amb accent de mot que pot ocupar qualsevol de les posicions sintàctiques d'un sintagma nominal	<i>Tu no vas venir</i> <i>Parlaré amb ells</i>
<i>pronom personal</i>	Pronom que designa la persona gramatical del discurs (primera, segona o tercera). Pot ser fort o feble	<i>Jo portaré el vi</i> <i>Viatjarà amb vosaltres</i> <i>Ja li he donat el regal</i>

FONT: Elaboració pròpia a partir de la GEIEC.

5. TERMES SUPRIMITS

La reorganització terminològica ha implicat la supressió d'alguns termes. S'han suprimit termes bàsicament per dos motius: perquè pertanyen a un nivell subordinat molt específic, que feia els conceptes —i doncs els termes— prescindibles en una gramàtica menys especialitzada, o bé perquè eren sinònims d'altres termes. La reducció de la sinonímia ha estat un dels objectius de la tasca de reformulació.

Entre els casos de termes i conceptes suprimitos, podem esmentar els termes *sonicitat*, de la fonologia; els de *tema*, *base temàtica*, *al·lomorfa*, *al·lomorfe*, *forma supletiva*, *monoftongació*, *conjugació mixta*, *radical supletiu*, referits a la morfologia verbal; *adverbi de manera agentiu* i *relacional*, com a tipus d'adverbi; *negació externa* i *negació interna*, com a tipus de negació; els termes relacionats amb *coda de la comparació* (*coda sintagmàtica*, *coda plurisintagmàtica*, *coda relativa*), o els relacionats amb els processos d'el·lipsi en construccions coordinades (*buidament*, *romanent*), pertanyents a l'oració composta.

En els casos de sinonímia, hem tendit a triar el terme més freqüent en l'ús general o el més transparent, i descartar l'altre, a fi d'evitar el perill d'identificar la variació denominativa amb la duplicitat conceptual. Així, s'han suprimit termes com els que s'inclouen en la taula 5.

TAULA 5. Exemples de termes suprimits en la GEIEC (sinonímia)

<i>Nom substantiu / substantiu</i> (com a sinònim de <i>nom</i>)
<i>Nom discontinu</i> (com a sinònim de <i>nom comptable</i>)
<i>Nom continu / nom de matèria</i> (com a sinònim de <i>nom no comptable</i>)
<i>Oració de relatiu restrictiva</i> (com a sinònim de <i>oració de relatiu especificativa</i>)
<i>Oració de relatiu no restrictiva</i> (com a sinònim de <i>oració de relatiu explicativa</i>)
<i>Parataxi</i> (com a sinònim de <i>coordinació</i>)
<i>Hipotaxi</i> (com a sinònim de <i>subordinació</i>)

FONT: Elaboració pròpia a partir de la GEIEC.

En alguns casos hem mantingut l'esment al sinònim en el moment en què s'introdueix el terme, bé en text, bé en lletra menuda. En glossari hi ha una remissió que indica «Vegeu terme principal» i l'entrada no té exemple, com es mostra en la taula 6.

TAULA 6. Casos en què s'ha mantingut l'esment al sinònim

Terme	Glossari	Text
<i>antropònim</i>	Vegeu <i>nom propi de persona</i>	Els noms propis de persona (o antropònims) estan integrats pels noms de pila o prenomes (<i>Aina, Ferran, Marc, Mercè</i>), els cognoms o llinatges (<i>Borràs, Garcia, Valor</i>) [...]. (§ 8.4)
<i>substantiu</i>	Vegeu <i>nom</i>	Els noms, també anomenats substantius, constitueixen una classe de mots oberta, atès que inclou un alt nombre d'elements i té una forta capacitat d'incorporar-ne de nous. (§ 8.1)
<i>topònim</i>	Vegeu <i>nom propi geogràfic</i>	Els noms propis geogràfics (o topònims) designen llocs. Es presenten sols (<i>Salses, València, Itàlia</i>) o bé precedits d'un article (<i>la Tordera, el Xúquer, les Rocalloses</i>) o d'un nom comú [...]. (§ 8.4)

FONT: Elaboració pròpia a partir de la GEIEC.

Hi ha casos en què un mateix component s'ha tractat de manera diferent, segons la tradició denominativa. Així, s'ha eliminat la distinció *feble/fort* aplicada als

possessius i a les preposicions, en favor de *àton* i *fort*, mentre que es parla de *pronoms forts* i *febles*, en comptes de mantenir la duplicitat amb *pronom àton* i *tònic*.³ Aquest cas ilustra un altre tret interessant des del punt de vista terminològic: de vegades, s'usa un element susceptible de tenir caràcter terminològic de manera descriptiva, com en el cas de *àton/tònic* aplicat a *pronom*.

Pel seu caràcter àton, la vocal dels pronoms *ho* i *hi* pot rebre pronúncies diferents segons el context. (GEIEC, § 13.6)

Els pronoms reflexius febles (*em, ens, et, us* i *es*) són pronoms personals àtons que tenen com a antecedent el subjecte de l'oració en què apareixen. (GEIEC, § 13.7.3)

S'observa el mateix fenomen amb la dicotomia *restrictiu / no restrictiu* aplicada a les oracions relatives, que s'han descartat en favor dels termes més tradicionals *oració de relatiu* (o *relativa*) *especificativa* i *oració de relatiu explicativa*, respectivament. Tanmateix, *restrictiu*, *no restrictiu* o *restringir* es mantenen en text en certs casos sense valor pròpiament terminològic:

Com a designacions d'entitats individuals en el discurs, els noms propis admeten només modificadors no restrictius, siguin oracions de relatiu o sintagmes nominals en aposició. (GEIEC, § 8.4)

Els complements, per la seva banda, són modificadors, generalment posposats al nom, que expressen una propietat del nom que pot col·laborar a restringir la referència del sintagma nominal (*L'exèrcit francès continuà l'atac a la fortalesa*) o que pot tenir un caràcter explicatiu (*L'exèrcit, imbatible, continuà l'atac a la fortalesa*). (GEIEC, § 8.5)

6. TERMES TRANSFORMATS

Finalment, s'han transformat alguns termes. Bàsicament, s'ha procedit a la desterminologització, és a dir, la substitució del terme per una paràfrasi amb un caràcter més o menys terminològic. En són alguns exemples els termes de la taula 7.

Un cas il·lustratiu és el de *sintagma nominal escarit* (en anglès, *bare noun phrase*), que ha passat a designar-se com a «sintagma nominal sense especificador». Es tracta d'una paràfrasi menys precisa que el terme usat en la GIEC, però que evita un terme que pot ser opac per a moltes persones. El terme s'introdueix en text al lloc on es defineix el fenomen, però, en la resta de la GEIEC, no s'utilitza.

3. En el cas de *pronom*, els termes de nivell subordinat descartats (*pronom àton*, *pronom tònic*) apareixen en el glossari amb la remissió corresponent. En canvi, en el cas de *possessiu* i *preposició* no es recull la variació denominativa ni en text ni en glossari.

TAULA 7. Exemples de termes transformats (desterminologització)

Terme	Correspondència
<i>sil·labificar</i>	formar síl·laba
<i>rizotònic</i> <i>arrizotònic</i>	amb l'accent en el radical amb l'accent en la desinència
<i>sufix preaccentuat</i>	sufix àton
<i>hipocorístic</i>	nom propi usat amb caràcter afectuós o familiar
<i>remàtic</i>	informació nova (en el discurs)
<i>temàtic</i>	informació coneguda (en el discurs)
<i>construcció absoluta de gerundi</i>	construcció perifèrica de gerundi amb subjecte explícit

FONT: Elaboració pròpia a partir de la GEIEC.

A vegades el sintagma nominal porta més d'un especificador (*totes aquestes preguntes, les tres altres donzelles, uns quants tarongers*) o no en porta cap, i en aquest cas parlem de sintagmes nominals sense especificador o escarits (*Portaves corbata; Llegia novel·les*). (GEIEC, § 8.4)

En sintagmes nominals sense especificador, els noms comptables s'utilitzen en plural (*Compra maduixes; No tenia monedes; Hi ha persones esperant*) i fan referència a una quantitat imprecisa formada per una pluralitat d'entitats. (GEIEC, § 8.3)

En altres casos, s'ha procedit a una simplificació formal d'una unitat terminològica pluriverbal o a un canvi de denominació que s'associa amb una simplificació conceptual o amb una major transparència del terme, ja sigui perquè s'evita una etiqueta negativa, ja sigui perquè s'evita una denominació especialitzada prescindible. La taula 8 en recull alguns exemples.

TAULA 8. Exemples de simplificació formal de termes

verb inacusatiu incoatiu > verb incoatiu
quantificador additiu <i>més</i> > quantificador <i>més</i>
esdeveniment no duratiu > esdeveniment puntual
(adjunt) comitatiu > de companyia

FONT: Elaboració pròpia a partir de la GEIEC.

7. ALTRES CASOS PROBLEMÀTICS

Entre els diversos casos problemàtics que hem trobat, en podem destacar alguns d'especialment il·lustratius. Trobem casos de polisèmia, com en el cas de la denominació *temps*, que té usos molt diversos no completament distints conceptualment. Així, hi ha el temps com a noció, el temps com a propietat gramatical —juntament amb l'aspecte o el mode— i el temps com a sinònim de *temps verbal*, en el sentit de paradigma verbal (taula 9).

TAULA 9. *La polisèmia: el cas dels termes temps / temps verbal*

<i>Terme</i>	<i>Definició de glossari</i>	<i>Exemples</i>
<i>temps</i>	Propietat gramatical que permet localitzar una situació, orientant-la respecte al moment de l'acte de parla directament o indirectament	Present: <i>Avui mengem sopa</i> Futur: <i>Anirem a la muntanya</i> Passat: <i>Quan anàrem a la platja, feia molt vent</i>
<i>temps verbal</i>	Conjunt de formes d'un paradigma verbal que comparteixen les propietats de temps, aspecte i mode	Present d'indicatiu Pretèrit plusquamperfet de subjuntiu

FONT: Elaboració pròpia a partir de la GEIEC.

En el cas de les parelles *forma verbal (no) finita* i *forma verbal (no) personal*, ens trobem amb el fet que es tracta de conceptes diferents però correferents. Com a tals, els definim separadament, però en la GEIEC, en general, usem només una denominació: *forma verbal finita* o *no finita* (taula 10). Es reserva la denominació *personal* a contextos en què el que es destaca és la presència o no de morfemes de persona.

Amb alguns termes, la tria del descriptor ha plantejat dubtes o asimetries. És el cas de *numeral ordinal/col·lectiu*, *article neutre* i *vocatiu* per motius diversos. En el cas dels numerals, els diferents tipus sembla que haurien de compartir descriptor. Tanmateix, des d'un punt de vista sintàctic, presenten comportaments diferenciats. La gramàtica tradicional diferencia numerals cardinals, ordinals, multiplicatius i col·lectius. Des de perspectives més modernes, es constata que els ordinals es comporten (més aviat) com a adjectius i els col·lectius com a noms. Aquesta distinció es reflecteix en l'ús d'un descriptor diferent en termes que, semànticament, són subordinats d'un mateix concepte (taula 11).

El caràcter excepcional del denominat *article neutre* ha plantejat, al seu torn, un repte per a la definició. En realitat, aquest terme no denomina un tipus d'article, sinó l'ús d'una forma forana. Això implica adoptar una definició diferenciada de les dels tipus d'article i no incloure cap exemple (taula 12, a la pàgina 108).

TAULA 10. *Termes correferents*

<i>Terme</i>	<i>Definició de glossari</i>	<i>Exemples</i>
<i>Forma verbal finita</i>	Forma verbal amb morfema de temps, per la qual cosa permet localitzar una situació respecte al moment de l'acte de parla	<i>cantem, cantarem, cantava</i>
<i>Forma verbal no finita</i>	Forma verbal sense morfema de temps, per la qual cosa no permet localitzar una situació respecte al moment de l'acte de parla. Correspon a infinitiu, gerundi i participi	<i>cantar, haver cantat cantant, havent cantat cantat, cantada, cantats, cantades</i>
<i>Forma verbal no personal</i>	Forma verbal sense morfema de persona. Correspon a infinitiu, gerundi i participi Vegeu també <i>forma verbal no finita</i>	<i>cantar, haver cantat cantant, havent cantat cantat, cantada, cantats, cantades</i>
<i>Forma verbal personal</i>	Forma verbal que té morfemes de persona i nombre Vegeu també <i>forma verbal finita</i>	<i>cantàvem, cantaràs</i>

FONT: Elaboració pròpia a partir de la GEIEC.

TAULA 11. *Exemples d'asimetries en els descriptors: els numerals*

<i>Terme</i>	<i>Definició de glossari</i>	<i>Exemples</i>
<i>numeral cardinal</i>	Numeral que designa una quantitat d'una manera exacta	<i>quaranta dies</i>
<i>numeral col·lectiu</i>	Nom numeral que designa una col·lecció d'entitats	<i>tres milers d'arbres</i>
<i>numeral ordinal</i>	Adjectiu numeral que expressa l'ordre de col·locació, aparició o prioritat d'una entitat en relació amb altres entitats amb què forma una sèrie	<i>el primer pis el segle tercer la pàgina dos-cents dos</i>

FONT: Elaboració pròpia a partir de la GEIEC.

TAULA 12. Exemples d'asimetries en els descriptors: l'article neutre

Terme	Definició de glossari	Exemples
<i>article definit</i>	Article que permet interpretar el sintagma nominal que encapçala com a informació coneguda o identificable unívocament	<i>He consultat el doctor Puig</i> <i>He consultat l'especialista de què et vaig parlar</i>
<i>article personal</i>	Article que només pot precedir noms propis de persona	<i>En Pere arribarà demà</i> <i>He parlat amb na Joana i n'Ignasi</i>
<i>article neutre</i>	Ús de la forma <i>lo</i> com a article definit amb valor individualitzador o ponderatiu	—

FONT: Elaboració pròpia a partir de la GEIEC.

Semblantment, com es veu en la taula 13, en el cas del vocatiu definim una funció, no una categoria.

TAULA 13. Exemple de dubtes en el descriptor: el cas del terme vocatiu

Terme	Definició de glossari	Exemples
<i>vocatiu</i>	Nom o sintagma, en general nominal, amb què hom interpel·la una persona o entitat personificada	<i>Jaume, vine!</i> <i>Amics meus, quines ganes tenia de veure-us!</i> <i>Boira, vine a menjar-te el pinso</i>

FONT: Elaboració pròpia a partir de la GEIEC.

Un àmbit que pot suscitar controvèrsia és el que té a veure amb les locucions conjuntives i les preposicionals i també amb certes construccions de participi. En aquests casos, hi ha una presa de posició que depèn d'una teoria lingüística determinada, el generativisme. Des de l'enfocament aplicat sistemàticament en la GIEC, s'entén que una preposició i una locució prepositiva poden regir un sintagma nominal o una subordinada i mantenen la seua naturalesa categorial, a diferència de la concepció tradicional, segons la qual una unitat invariable és preposició si introdueix un sintagma nominal però conjunció si introdueix una coordinada o una subordinada, especialment amb el verb en forma finita. Així, en la GIEC es considera que hi ha una locució preposicional tant en el cas de *a fi de* + sintagma nominal o infinitiu com en el de *a fi que* + oració, en aquest cas amb la preceptiva caiguda de la preposició *de* davant de la conjunció *que*. Això redueix la nòmina de locucions conjuntives i presenta un problema no tant en

la definició com en la inclusió de formes amb una funció igual que es consideren categorialment diferenciables, com, per exemple, *perquè* (conjunció) i *a fi que* o *per tal que* (preposició + *que*) en el cas de nexes finals. Semblantment, *vist que* o *atès que* deixen de considerar-se locucions conjuntives, tot i que es tracten conjuntament amb les conjuncions i locucions equivalents *perquè*, *ja que* o *com que*.

Els casos anteriors il·lustren el que Montero i Faber (2008, p. 128-129) classifiquen com a causes cognitives de variació denominativa.⁴ Es tracta de denominacions que deriven de diferents conceptualitzacions d'una mateixa noció d'acord amb teories o formes de percepció distintes. Les autores exemplifiquen aquest fenomen amb els sinònims *intrusió marina* i *intrusió salina*. En el nostre cas, les dues perspectives, la de tall generativista i la de tall tradicional, impliquen, a més, una presa de posició quant a la preeminència dels aspectes formals o dels aspectes funcionals a l'hora de definir una classe.

Una altra decisió terminològica de la GIEC amb conseqüències pràctiques destacables és la de subsumir els conceptes de semivocal i de semiconsonant en un únic terme, el de *semivocal*, que, tanmateix, es defineix com a consonant (taula 14).

TAULA 14. *El terme semivocal al glossari de la GEIEC*

<i>Terme</i>	<i>Definició de glossari</i>	<i>Exemples</i>
<i>semivocal</i>	Consonant sonant que s'articula en la mateixa zona que les vocals corresponents ([i], [u]), amb un grau de tancament més pronunciat	[j] <i>heroi</i> [w] <i>caure</i>

FONT: Elaboració pròpia a partir de la GEIEC.

El fet de preservar la coherència de la GEIEC amb la GIEC ens ha fet mantenir aquesta decisió terminològica, però hem hagut de resoldre amb altres mecanismes la possible confusió que aquesta decisió pot crear a un lector o lectora que, a més, sol interpretar la fonologia en termes ortogràfics. Així, en alguns moments, hem decidit explicitar en text que les semivocals són (o es consideren) consonants, informació teòricament redundant.

Cal tenir en compte que les semivocals *i* [j] i *u* [w], per exemple de *rei* o *blau*, es comporten fonològicament com a sons consonàntics. Les semivocals s'integren, doncs, en la classe de les consonants i dins d'aquestes són les més pròximes a les vocals. (GEIEC, § 1.3)

4. Aquestes autores diferencien cinc causes de la variació denominativa: estilístiques, dialectals, funcionals, sociolingüístiques i cognitives.

En el Quadre 1.7 s'exemplifiquen, a partir de mots monosil·làbics, les estructures sil·làbiques més habituals, indicant amb V les posicions ocupades per una vocal, i amb C, les ocupades per un so consonàntic, incloent-hi les semivocals ([j], [w]). (GEIEC, § 1.3)

Finalment, ens referirem a la dificultat de definir de manera adequada un concepte poc precís, el de *indefinit*, que inclou subconceptes i fins i tot termes no homogenis (taula 15).

TAULA 15. Exemples d'asimetries en els descriptors: els indefinits

Terme	Definició de glossari	Exemples
<i>indefinit</i>	Quantificador que indica existència, inexistència o quantitat d'una manera indeterminada	algunes <i>opcions</i> cap <i>escola</i> totes les <i>entitats</i>
<i>indefinit existencial negatiu</i>	Indefinit que indica la inexistència d'una entitat	cap <i>resposta</i>
<i>indefinit existencial positiu</i>	Indefinit que indica existència de l'entitat a què fa referència	alguns <i>dies</i>
<i>quantificador universal</i>	Quantificador indefinit que s'aplica al conjunt d'entitats que presenten una determinada característica	tots els <i>animals</i> cada <i>individu</i>

FONT: Elaboració pròpia a partir de la GEIEC.

La definició del terme *indefinit* planteja un problema de relació entre nivells conceptuals gens fàcil de resoldre.

8. MÉS QUE UN GLOSSARI

El glossari de la GEIEC presenta particularitats distintives respecte a altres glossaris i productes terminològics. No es concep com un recull terminològic a l'ús, sinó com una eina de suport per a facilitar l'accés a la informació gramatical. De fet, cada entrada inclou, com hem dit, terme, definició, exemples i un enllaç a l'apartat on es defineix, cosa que ens remet al text en el qual es desenvolupa la informació relativa al terme. Per tant, cada terme es caracteritza en diversos nivells complementaris: a través d'una paràfrasi i a través d'exemples prototípics que il·lustren la definició, incloent-hi les diferents variants i els subconceptes que la caracteritzen; a més, la remissió a l'apartat en el qual es defineix el terme en text fa que el glossari assolisca una dimensió gairebé enciclopèdica.

D'altra banda, el format en línia permet una flexibilitat i interactivitat molt superior a la d'altres glossaris. La consulta a través de glossari es pot fer a la manera tradicional, com un diccionari en línia en què seleccionem una lletra i cerquem alfabèticament el terme en qüestió, o a través de la «cerca en glossari», que identifica no només l'entrada corresponent sinó totes les entrades que contenen el terme cercat, cosa que permet observar relacions nocionals que estableix el terme, com es mostra en la figura 4.

FIGURA 4. Cerca del terme *article* en el glossari de la *Gramàtica essencial de la llengua catalana*.

FONT: GEIEC.

El glossari no només té un valor innegable per a la consulta sinó que ha sigut una eina potent en les tasques de reformulació del text de la GIEC. En concret, ha servit com a instrument de control en el procés de reformulació gramatical: ens ha obligat a reflexionar sobre certes decisions d'inclusió, exclusió o síntesi i a organitzar i revisar la redacció del text amb la idea de partir d'una definició explícita de cada concepte nuclear en el punt en el qual s'explica de manera més detallada. El procés de creació del glossari també s'ha adaptat a les necessitats especials del projecte. Ha partit del buidatge de termes de la GIEC, però ha anat adaptant-se a les peculiaritats de la GEIEC com a gramàtica reformulada, adaptada a un usuari mitjà i en línia (supressió i transformació de termes, selecció de paraules clau de capítol, etc.).

En conclusió, el glossari de la GEIEC vol ser més que un glossari. Des del punt de vista receptiu, vol ser un element de suport a la consulta. Des del punt de vista productiu, ha servit com a eina per a la reorganització de l'estructura conceptual i nocional de la GIEC i com a punt de partida per a la revisió i la sistematització dels sistemes nocionals i les definicions textuais. De fet, el glossari, a més de ser un element auxiliar d'ajuda a la lectura, representa l'organització conceptual de la *Gramàtica essencial* i permet navegar-hi sense perdre els elements de referència conceptual expressats a través de definició i d'exemples.

BIBLIOGRAFIA

- CABRÉ, M. Teresa (1992). *La terminologia: La teoria, els mètodes, les aplicacions*. Barcelona: Empúries.
- FRANQUESA I BONET, Ester (2008). *La terminologia: Un mirall del món*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya.
- GBU = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (en premsa). *Gramàtica bàsica i d'ús de la llengua catalana*. Barcelona: IEC.
- GEIEC = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2018). *Gramàtica essencial de la llengua catalana* [en línia]. Barcelona: IEC. <<http://geiec.iec.cat>> [Consulta: 10 febrer 2019]
- GIEC = INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2016). *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona: IEC.
- MONTERO, Sílvia; FABER, Pamela (2008). *Terminología para traductores e intérpretes*. Granada: Tragacanto.
- TERMCAT (2009). *La definició terminològica*. Vic: Eumo; Barcelona: TERMCAT.